

PERCEPCIJA KVALITETE ODNOSA SA SESTROM U MLAĐIH ADOLESCENATA

MARINA JURKIN¹

Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju
University of Zadar, Department of Psychology

MARINA NEKIĆ²

Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju
University of Zadar, Department of Psychology

SANJA DELIN³

Opća Bolnica Zadar
Zadar General Hospital

UDK: 159.922.8-055.2

Izvorni znanstveni članak / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 5. II. 2016.

Brat i sestra su uz roditelje najbliži članovi obitelji i bez obzira u kakvom se odnosu nalazili (suparništvo, prijateljstvo) to je jedna od najdubljih emocionalnih veza. Uz izuzetak jednog istraživanja na skupini odraslih, kod nas, koliko je poznato, nije bilo sustavnog istraživanja ovog odnosa u ranijim periodima razvoja. Sukladno tome, cilj provedenog istraživanja bio je ispitati kvalitetu odnosa sa starijom ili mlađom sestrom kod mlađih adolescenata. U istraživanju su sudjelovali adolescenti (N = 160) i adolescentice (N = 192) u dobi od 13 do 15 godina koji su imali do 5 godina stariju ili mlađu sestru. Jedna podskupina sudionika procjenjivala je odnos sa starijom sestrom (N = 181), a druga s mlađom sestrom (N = 171). Primijenjena je adaptirana verzija Upitnika o odnosima među braćom i sestrama kojim je obuhvaćeno devet pozitivnih (npr. sličnost, ljubav, prisnost) i šest negativnih aspekata (npr. svađe, natjecanje, antagonizam) odnosa koje dječaci i djevojčice doživljavaju u odnosu sa svojom sestrom. Rezultati analiza rodničkih razlika, između ostalog, ukazuju da u usporedbi s adolescentima, adolescentice percipiraju značajno više prisnosti ljubavi, suradnje, sličnosti i druženja u odnosu sa sestrom. Nisu utvrđene značajne razlike između adolescenata i adolescentica na mjerama negativnih aspekata odnosa među braćom i sestrama. Nadalje, utvrdile su se razlike u percepciji kvalitete odnosa sa starijom odnosno mlađom sestrom. Faktor dobne razlike pokazao se značajnim na gotovo svim mjerama kvalitete odnosa među braćom i sestrama. U skladu s pretpostavkama, mlađi adolescenti i adolescentice imaju kvalitetniji odnos sa starijom sestrom.

KLJUČNE RIJEČI: *kvaliteta odnosa sa sestrom, rana adolescencija*

¹ Dr. sc. Marina Jurkin, viši asistent, e-mail: mjurkin@unizd.hr

² Dr. sc. Marina Nekić, docentica, e-mail: marina@unizd.hr

³ Dr. med. Sanja Delin, neuropedijatar

UVOD

KARAKTERISTIKE ODNOSA MEĐU BRAĆOM I SESTRAMA U DJETINJSTVU

Roditelji utječu na svoju djecu time što im prenose svoje gene, pružaju im poticajnu ili manje poticajnu okolinu. No, osim roditelja, za razvoj djeteta, posebice u ranijim periodima života, važni su i ostali članovi obitelji, naročito braća i sestre. Utjecaj braće i sestara na razvoj može biti *izravan* (djeca ciljano pokušavaju promijeniti neka ponašanja i stavove jedni drugih), *neizravan* (kada dijete npr. svojim ponašanjem i razmišljanjem utječe na nekog drugog člana obitelji koji kasnije prenosi to na braću i sestre), *kratkotrajan i dugotrajan* (McHale, Kim i Whiteman, 2006). Braća i sestre utječu na kognitivni, socijalni, jezični i emocionalni razvoj jedni drugih (Brody, 2004, Freijo i sur., 2006, Furman i Buhrmester, 1985, McHale, Updegraff i Whiteman, 2012) te je zbog toga većina istraživanja u ovom području usmjerena upravo na ranije periode života; djetinjstvo i predškolsku dob (Dunn, 1983). Moderator tog utjecaja jesu dob i rod braće i sestara, odnosno redosljed rođenja i s njim u vezi dobne razlike među braćom i sestrama. Dosadašnja istraživanja ukazuju da su mlađa braća i sestre socijalno zrelija i kompetentnija, dok su starija braća i sestre bolji učenici (Brody, 2004). Istraživanja ovog odnosa u ranom djetinjstvu pokazuju da starija braća i sestre vrlo efikasno uče mlađu braću i sestre novim kognitivnim i jezičnim konceptima (Dunn, 1983). Prijelaz u srednje djetinjstvo karakterizira razvoj empatije (kod starije braće i sestara) i to njezina kognitivnog aspekta. Naime, starija braća i sestre stavljaju se na neki način u poziciju mlađih te sve više pojednostavljaju način prenošenja znanja istima. Istraživanja su pokazala da starija braća i sestre, koja se više angažiraju oko skrbi i podučavanja mlađih, postižu više rezultate na mjerama verbalnih sposobnosti (Brody, 2004). Mlađa braća u suradnji sa starijom nadilaze vlastiti egocentrizam jer moraju prihvatiti pravila i kriterije starije braće i sestara ako se žele s njima igrati. Mlađa braća i sestre, ukoliko imaju stariju braću i sestre koja skrbe o njima, pokazuju više emocionalnog razumijevanja prema drugima. Ova skrb i podučavanje jedni drugih gotovo uvijek je popraćeno konfliktima, no isprepletanje baš tih aspekata odnosa dovodi do toga da braća i sestre bolje razumiju emocije i ponašanja jedni drugih što kasnije prenose i na prijateljske odnose (Brody, 2004). U ovom dijelu teksta usmjerili smo se samo na pozitivan utjecaj braće i sestara na kognitivni i socijalni razvoj, no nažalost, utjecaj jednih na razvoj drugih može biti i negativan. Tako mlađa braća i sestre, koji odrastaju uz agresivnu stariju braću i sestre, pokazuju neprilagođene oblike ponašanja, manje su uspješna u školi i imaju manje kvalitetne prijateljske veze (Brody, 2004). Ovaj negativan utjecaj starije braće i sestara posebice je očit u obiteljima slabijeg socioekonomskog statusa i onih koji žive u zapuštenim ruralnim sredinama. Istraživanja pokazuju da u predškolskoj dobi mlađe dijete postaje sve uključnije u život i svakodnevne aktivnosti starijeg jer tek u toj dobi ono postaje zanimljivo za igru i suradnju starijem djetetu. U srednjem djetinjstvu odnos među braćom i sestrama postaje više egalitaran jer i mlađa djeca dobivaju svoj status u obitelji i počinju pokazivati svoju moć (Noller, 2005). Zaključno, istraživanja pokazuju da je utjecaj braće i sestara jednih na druge u periodu djetinjstva relativno stabilan, kao i kvaliteta odnosa između njih (Bank i Kahn, 1997). Korištenjem različitih metoda (npr. nestrukturirana opažanja interakcija braće i sestara u obiteljskom domu i u laboratoriju, opažanja djece u strukturiranim igrama) u ovom periodu identificirani su različiti pozitivni (npr. suradnja, pomaganje, skrb, ljubav) i negativni aspekti odnosa (natjecanje, svađanje, dominacija) između braće i sestara pri čemu su rezultati dobiveni različitim metodama slični (Dunn, Stocker i Plomin, 1990).

BRAĆA I SESTRE U ADOLESCENCIJI

Zadnjih nekoliko desetljeća, istraživači odnosa između braće i sestara sve se više usmjeravaju na period adolescencije. Uz značajne razvojne promjene ovaj period karakteriziraju i promjene u socijalnim odnosima te se zbog specifičnosti ovog razvojnog perioda, **u ovom istraživanju** razmatraju priroda i kvaliteta odnosa sa starijom i/ili mlađom **sestrom** kod **mlađih adolescenata**. Fokusirali smo se samo na odnos kojeg sudionici imaju sa starijom ili mlađom sestrom jer se ovaj odnos pokazao važnim za psihološku dobrobit pojedinca kako u djetinjstvu i adolescenciji tako i u odrasloj dobi. Gold (1989) je nadalje utvrdila da se više emocionalne potpore prima i pruža u odnosu sa sestrama nego li u odnosu s braćom, što može biti vrlo važno za razvoj prisnosti kao i dobru prilagodbu pojedinca. U prilog važnosti odnosa sa sestrom govore i nalazi utjecaja nekih strukturalnih faktora na percepciju kvalitete ovog odnosa. Gotovo sva istraživanja o utjecaju rodnog sastava dijade govore o najvećoj prisnosti u odnosu među sestrama, potom u mješovitim dijadama gdje se procjenjuje odnos sa sestrom (dakle dijade brat – sestra) (npr. Buhrmester, 1992, Furman i Buhrmester, 1985, Scharf, Shulman i Avigad Spitz, 2007).

Odnosi između braće i sestara u adolescenciji uključuju pomaganje, dijeljenje, poučavanje, igranje, ali i ratovanje. Brat i sestra mogu pružati emocionalnu i instrumentalnu potporu, mogu biti partneri u komunikaciji, ali i rivali. U fokusu dosadašnjih istraživanja (Buhrmester, 1992, Buhrmester i Furman, 1990) odnosa između braće i sestara u djetinjstvu i adolescenciji najčešće su bili „*prisnost*“ kao sastavnica pozitivne dimenzije tog odnosa te „*konflikti*“, „*rivalstvo*“ i „*percepcija statusa i moći*“ kao sastavnice negativne dimenzije odnosa između braće i sestara. Prva sustavna istraživanja u ovom periodu započeli su Furman i Buhrmester (1985) što je na koncu rezultiralo i konstrukcijom jednog od najpoznatijih instrumenata za ispitivanje kvalitete ovog odnosa u adolescenciji (Sibling Relationship Questionnaire, Furman i Buhrmester, 1985; Upitnik o odnosima među braćom i sestrama, adaptirana verzija Jurkin, 2014). U prvoj fazi konstrukcije upitnika, autore je zanimalo koje pozitivne i negativne aspekte u opisu odnosa s bratom i sestrom djeca (50 sudionika u rasponu od 11 do 13 godina) najčešće spominju. Kada je riječ o pozitivnim aspektima, rezultati su bili sljedeći: druženje (93% djece), divljenje (81%), suradnju (77%) i ljubav (65%) dok su negativne aspekte odnosa djeca najčešće opisivala kroz antagonizam (91%) i svađe (79%). Na osnovi dobivenih iskaza te nekih prethodnih nalaza o odnosu između braće i sestara u ovoj dobi, Furman i Buhrmester (1985) su pretpostavili da se odnos između braće i sestara u adolescenciji može opisati kroz tri dimenzije: status i moć, konflikte i toplinu. Dimenzija statusa i moći odnosi se na percepciju asimetrije u odnosu gdje jedan pol dimenzije označava veći status i moć djeteta (sudionika u istraživanju), a drugi pol veći status i moć brata i/ili sestre. Egalitarnost u odnosu između braće i sestara nalazi se na sredini kontinuuma. Kada je riječ o percepciji pozitivnih i negativnih aspekata odnosa u razvoju SRQ upitnika krenulo se od pretpostavke da oni nisu opoziti na istom kontinuumu, odnosno da će pozitivni aspekti odnosa (poput ljubavi, prisnosti, suradnje) opisivati dimenziju topline u odnosu između braće i sestara, dok će negativni aspekti odnosa (npr. percepcija antagonizma, natjecanja i svađanja) opisivati dimenziju konflikata. Upitnik je prvi put primijenjen na učenicima šestog razreda (N = 200), a rezultati su pokazali da se kvaliteta odnosa među braćom i sestrama u ranoj adolescenciji može opisati kroz toplinu, konflikte, rivalstvo te status i moć. Dimenzija statusa i moći zapravo najviše ovisi o razvojnim promjenama djece. U mlađoj dobi (do 11 i 12 godine) ova je dimenzija posebice izražena, a obično stariji brat/sestra ima veću moć. Starija braća i sestre obično vide veću

jednakost u odnosu za razliku od mlađih. Iako stariji članovi dijade imaju veću odgovornost i autoritet istraživanja pokazuju da su obično djeca u ovoj dobi manje sklona konfliktima sa starijom braćom i sestrama nego li mlađom te da su općenito zadovoljnija odnosom sa starijim bratom/sestrom (Furman i Buhrmester, 1985). Dimenzija rivalstva je zapravo ono što ovaj odnos čini različitim od drugih bliskih odnosa, a kako je spomenuto, karakterizira je percepcija roditeljskog favoriziranja odnosno natjecanje braće i sestara za roditeljskom pažnjom. U pregledu istraživanja karakteristika odnosa u adolescenciji, istraživači ovaj odnos u periodu adolescencije uspoređuju s prijateljskim odnosima. U istraživanju, kojeg su proveli Furman i Buhrmester (1992), pokušali su se na neki način usporediti ovi tipovi bliskih odnosa u ranoj adolescenciji. Autori su primijenili skalu socijalnih dobitaka koja mjeri dostupnost pojedinih socijalnih dobitaka (emocionalnu bliskost, osjećaj pripadnosti – socijalne integracije, prilika za brigu, potvrđivanje vlastite vrijednosti, pouzdani oslonac i vođenje) iz različitih tipova odnosa (konkretno u odnosu s roditeljima, prijateljima, braćom i sestrama, djedom i bakom te učiteljima). Rezultati su pokazali da su braća i sestre zajedno s prijateljima u ovoj dobi važan izvor socijalne integracije, dok se najviše bliskosti ipak dobiva u odnosu s roditeljima. Slični rezultati dobiveni su i u studiji koju su proveli Lempers i Clark-Lempers (1992) i Seginer (1998); braća i sestre u adolescentskoj dobi smatraju se pouzdanim osloncima te važnim izvorima emocionalne potpore. Zbog sve veće egalitarnosti u odnosu, čestih interakcija povećava se osjećaj da nas braća i sestre bolje razumiju i prihvaćaju od drugih. Nadalje, u borbi za sve veću autonomiju i prekid ovisnosti od roditelja, braća i sestre često u ovoj dobi pomažu jedni drugima kako bi se oslobodili pritiska roditelja. Rezultati navedenih istraživanja (Furman i Buhrmester, 1985, 1992) idu u prilog tezi o istovremenoj *recipročnosti i komplementarnosti* prirode odnosa između braće i sestara. Recipročni su odnosi, odnosi između prijatelja i vršnjaka, dok karakteristike komplementarnosti nalazimo u odnosu između roditelja i djece. Po razini bliskosti, samootkrivanja, percepcije sličnosti ovaj odnos više nalikuje prijateljskim (recipročnim) odnosima, dok je percepcija asimetrije, nejednakosti i dominacije povezana s komplementarnim karakteristikama ovog odnosa (Dunn, 1983). U kontekstu glavnih dimenzija odnosa između braće i sestara koji su dobivene primjenom SRQ, dimenzije topline i konflikata odgovaraju recipročnim aspektima ovog odnosa, dok dimenzija relativnog statusa i moći upućuje na komplementarnu prirodu ovog odnosa.

U jednoj longitudinalnoj studiji Updegraff, McHale i Crouter (2002) su pokušali usporediti razvojne promjene u prijateljskim odnosima i odnosima među braćom i sestrama u adolescenciji. Istraživanjem je obuhvaćeno 179 obitelji, odnosno 179 dijada braće i sestara u dobi od 14 do 17 godine (prvorođena i drugorođena djeca). Ispitanici su procjenjivali odnos sa starijom/mlađom braćom i sestrama te najboljim prijateljem kroz period od tri godine (period prijelaza iz srednje u kasnu adolescenciju). Prvorođena djeca (starija braća i sestre) percipiraju više prisnosti u odnosu s prijateljima nego li braćom i sestrama. Također, kod ove skupine sudionika u funkciji dobi dolazi do povećanja percepcije prisnosti u odnosu s braćom i sestrama, dok je suprotan trend utvrđen za prijateljske odnose. Nalazi o padu u kvaliteti odnosa s prijateljima u ovoj dobi potvrđuju pretpostavke da se na prijelazu iz srednje u kasnu adolescenciju djeca sve više usmjeravaju romantičnim odnosima. Utvrđene su također neke zanimljive rodne razlike, pri čemu djevojčice percipiraju značajno više prisnosti od dječaka, ali samo kada je riječ o odnosu među prijateljima. Slični rezultati dobiveni su i kod drugorođene djece (mlađa braća i sestre) odnosno u funkciji dobi dolazi do opadanja percepcije prisnosti u prijateljskim vezama.

U istraživanju, kojeg su proveli Scharf i sur. (2007), obuhvaćeni su ispitanici na prijelazu iz adolescencije (prosječne dobi oko 16 godina) u ranu odraslu dob (prosječna dob oko 23 godine), a primijenjen je instrument za mjerenje različitih pozitivnih i negativnih aspekata odnosa između braće i sestara „Adult Sibling Relationship Questionnaire“. Rezultati su pokazali da braća i sestre u ranijoj odrasloj dobi provode značajno manje vremena jedno s drugim nego li u periodu kasne adolescencije. Zabilježen je značajan rast u procjeni kvalitete odnosa među braćom i sestrama na prijelazu iz kasnije adolescencije u ranu odraslu dob; ispitanici koji se nalaze u periodu rane odrasle dobi, percipiraju više topline, a manje konflikata i rivalstva u usporedbi s ispitanicima koji se nalaze u periodu kasne adolescencije. Ovi nalazi idu u prilog tezi da u odrasloj dobi dolazi do generalnog porasta kvalitete odnosa među braćom i/ili sestrama.

Nakon identificiranja prirode i karakteristika ovog odnosa u adolescenciji nužno je nešto reći i o glavnim korelatima i odrednicama kvalitete odnosa između braće i sestara u ovom periodu života, konkretnije nekim konstelacijskim faktorima (rod brata/sestre, relativna dob brata/sestre, broj braće i sestara, redoslijed rođenja, broj članova u obitelji itd.). Dinamika interakcija između braće i sestara ovisi o razlici u dobi i redoslijedu rođenja (Buhrmester, 1992). Ukratko, smatra se da stariji brat ili sestra služe kao modeli za učenje budućih uloga. Također, adolescent koji ima mlađu braću i sestre, ponekad služi kao surogat roditelja i ukoliko je u tim situacijama pozitivno evaluiran osjećaj korisnosti, pridonosi osjećaju vlastite vrijednosti. Kada govorimo o razlici u godinama, rezultati indiciraju da je, ako je adolescent stariji šest ili više godina od brata/sestre, vjerojatnije da će rasti i razvijati se kao jedinac. Ukoliko je razlika u godinama premala, postoji vjerojatnost da će se adolescent češće sukobljavati s mlađom braćom i sestrama. Izgledi sukobljavanja veći su na početku adolescencije nego li u kasnijoj adolescenciji kad odnos s braćom i sestrama postaje racionalniji, ali i manje istaknut u životu adolescenta kojemu su tada važniji drugi odnosi (Lacković Grgin, 2006). Ako mladi u ranoj adolescenciji imaju braću i sestre slične po dobi, njihova interakcija je simetrična, a odnos je češće prijateljski. Takav odnos promovira uzajamno razumijevanje te potiče razmjenu životnog iskustva. Kada je riječ o rodnom sastavu dijade, rezultati istraživanja konvergiraju prema zaključku da je veća kvaliteta ovog odnosa (veća percepcija prisnosti, potpore, razumijevanja) utvrđena kod sestara, a najmanja kod braće (Buhrmester, 1992, Furman i Buhrmester, 1985, Kim, Mchale, Osgood i Crouter, 2006, Scharf i sur., 2007). Izgleda da odnos sa sestrom doista mijenja percepciju pojedinih (prvenstveno pozitivnih) aspekata odnosa. Ove razlike pripisuju se većoj empatičnosti, emocionalnosti i kooperativnosti djevojčica što onda utječe i na odnos među braćom i sestrama.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Kako bi se unaprijedile spoznaje o odnosu između braće i sestara u ovom istraživanju usmjerili smo se na dječju procjenu pozitivnih (prisnost, ljubav, druženje, suradničko ponašanje, divljenje sestri, divljenje sestre sudioniku, skrb za sestru, skrb sestre sudioniku i sličnost) i negativnih (svađe, antagonizam, natjecanje, dominacija sestre, dominacija sudionika u odnosu na sestru, majčino favoriziranje) aspekata odnosa sa starijom ili mlađom sestrom u skupini mlađih adolescenata. Konkretnije, utvrdit će se rodne razlike u percepciji kvalitete odnosa sa sestrom. Na temelju postojećih istraživanja u ovom području može se očekivati kvalitetniji odnos u istorodnim dijadama (sestra – sestra) u usporedbi

s mješovitim (brat – sestra). Nadalje, utvrdit će se razlike u percepciji kvalitete odnosa sa starijom odnosno mlađom sestrom u periodu rane adolescencije. Na temelju postojećih istraživanja u ovom području može se očekivati kvalitetniji odnos sa starijom sestrom.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju fokusirali smo se na odnos kojeg adolescenti i adolescentice imaju sa sestrom koja i dalje živi u istom kućanstvu s njima. Selekcionirajući prigodni uzorak na ovaj način nastojalo se osigurati da djeca obuhvaćena ovim istraživanjem procjenjuju odnos sa sestrom koja živi s njima te da je njihov međusoban odnos dio složenih obiteljskih interakcija i dinamike. U slučaju kad je sudionik imao više sestara koje su mlađe ili starije od njega, procjenjivao je odnos sa sestrom koja mu je bliža po godinama. S obzirom na selekcijsku prirodu uzorka kao i činjenicu da 40% roditelja nije dalo pristanak za sudjelovanje njihove djece u istraživanju, tolerirali smo do 5 godina razliku u dobi između sudionika i njegove starije sestre vodeći se pritom kriterijem da *sestra i dalje živi u istom kućanstvu*. Kada je riječ o mlađoj sestri, tolerirali smo i razliku do 6 godina.

U konačnici, ovim istraživanjem je obuhvaćeno 352 adolescenata u dobi od 13 do 15 godina. Ukupno je sudjelovalo 192 adolescentice (54,4%) i 160 adolescenata (45,3%). Jedna podskupina sudionika procjenjivala je odnos sa starijom sestrom ($N = 181$, 51,7%), a druga sa mlađom sestrom ($N = 171$, 48,3%). Nije bilo statistički značajne razlike u broju adolescenata i adolescentica unutar ovih podskupina ($X^2 = 2.02$, $df = 1$, $p > .05$). Prosječna dob sestre (odnos koji je sudionik procjenjivao) bila je 13,86 ($sd = 4,089$). Prosječna dob procjenjivane starije bila je oko 17 godina ($M = 17,38$) u rasponu od 14 do 20 godina, dok je prosječna dob procjenjivane mlađe sestre bila oko 10 godina ($M = 10,14$) u rasponu od 6 do 15 godina. Broj sestara varirao je od 1 – 12 ($M = 1,51$, $sd = 1,000$, $Mod = 1$), a broj braće od 0 do 10 ($M = 0,80$, $sd = 1,049$, $Mod = 0$). Najveći broj adolescenata je prvorodeno (30%), odnosno drugorođeno (29%) dijete u obitelji. Ovo je istraživanje odobrilo Etičko povjerenstvo Odsjeka za psihologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. U skladu s etičkim načelima istraživanja u kojima su sudionici djeca, ravnatelj Škole i Učiteljsko vijeće dali su i formalni pristanak za sudjelovanje učenika u istraživanju, a na roditeljskim sastancima razrednici su prikupili pismene suglasnosti roditelja za sudjelovanje djece u istraživanju.

MJERNI INSTRUMENTI

U istraživanju je primijenjen upitnik općih podataka o sudioniku koji je sadržavao pitanja o rodu, dobi, razredu, broju braće i sestara te:

Upitnik o odnosima među braćom i sestrama (The Sibling Relationship Questionnaire, Furman i Buhrmester, 1985; adaptirana verzija Jurkin, 2014).

Upitnik o odnosima među braćom i sestrama sastoji se od ukupno 45 tvrdnji koje opisuju različite pozitivne (npr. ljubav, prisnost, sličnost) i negativne aspekte (npr. natjecanje, antagonizam) odnosa među braćom i sestrama. Pojedine tvrdnje pripadaju skalama *prisnosti* (npr. „Povjeravaš li se sestri?“), *suradničkog ponašanja* (npr. „Koliko surađuješ sa

sestrom?“), *sličnosti* (npr. „Volite li slične stvari ti i tvoja sestra?“), *druženja* (npr. „Koliko se često zabavljaš sa sestrom?“), *ljubavi* (npr. „Koliko se volite ti i tvoja sestra?“), *svađa* (npr. „Koliko se svađaš sa sestrom?“), *antagonizma* (npr. „Koliko si sklon neslaganju sa sestrom?“), *natjecanja* (npr. Koliko se međusobno natječete ti i tvoja sestra?“), *divljenja sestri* (npr. „Koliko se diviš sestri?“), *percipiranog divljenja sestre prema sudioniku istraživanja* (npr. „Koliko se sestra divi tebi?“), *skrbi za sestru* (npr. „Koliko pomažeš sestri kada nešto ne može sama učiniti?“), *percipirane skrbi sestre za sudionika istraživanja* (npr. „Koliko sestra pomaže tebi kada nešto ne možeš sama učiniti?“), *dominacije sudionika u odnosu na sestru* (npr. „Naređuješ li sestri što da radi?“), *percipirane dominacije sestre u odnosu na sudionika istraživanja* (npr. „Naređuje li sestra tebi što da radiš?“) i *majčinog favoriziranja* (npr. „Koga prema tvom mišljenju majka više podržava?“). Analize latentne strukture (pod modelom glavnih komponenata) cijelog upitnika gdje je kao ulazna matrica bila matrica korelacija među pojedinim skalama rezultirale su trofaktorskom solucijom koja objašnjava oko 60% zajedničke varijance. Na prvoj izlučenoj komponenti visoka zasićenja ($> 0,50$) imaju skale koje opisuju pozitivne aspekte odnosa sa sestrom. Ova prva komponenta odgovara dimenziji koju su Furman i Buhrmester (1985) nazvali „**toplina**“. Visoka zasićenja na drugoj izlučenoj komponenti imaju skale koje opisuju negativne aspekte odnosa s bratom ili sestrom, a odgovara dimenziji koju autori (Furman i Buhrmester, 1985) nazivaju „**konflikti**“ i objašnjava 37% zajedničke varijance. Treća komponenta objašnjava 8% zajedničke varijance i odgovara dimenziji „**rivalstva**“, jer značajno i vrlo visoko zasićenje na njemu ima samo skala majčina favoriziranja. U analizi latentne strukture pojedinih skala izlučen je 1 faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1. Postotak objašnjene zajedničke varijance pritom se kretao između 56% kod skale majčina favoriziranja i 80% kod skale prisnosti. Sve su skale pokazale zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije, a koeficijent pouzdanosti kretao se između ,62 za skalu antagonizma i ,88 za skalu ljubavi i prisnosti. Kao i u dosadašnjim primjenama ovog upitnika, nešto niži koeficijenti pouzdanosti dobiveni su za skalu antagonizma, natjecanja i skrbi za sestru. Autori (Furman i Buhrmester, 1985) navode kako percipirane procjene navedenih aspekata (antagonizam, natjecanje, skrb za sestru) odnosa među braćom i sestrama pokazuju značajno visoke korelacije s procjenama kvalitete ovog odnosa koje daju ostali članovi obitelji. Sukladno prethodnim analizama, možemo zaključiti da su skale Upitnika odnosa među braćom i sestrama zadovoljavajuće homogene, a o njihovoj homogenosti govore i rezultati faktorskih analiza, gdje je kod svih skala, kao što je već rečeno, izlučen samo 1 faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1.

Svaka se tvrdnja na ovom upitniku procjenjuje na skali procjene od 5 stupnjeva. Sve se čestice, osim čestica na skali majčina favoriziranja, boduju u prikazanom smjeru, a ukupni rezultat na pojedinoj skali je prosječna vrijednost procjena na pripadajućim česticama. Rezultati na ovim skalama kreću se između 1 i 5. Najviši prosječni rezultat na cijelom uzorku postignut je na skali ljubavi i iznosio je 4,52 ($sd = 0,70$), a najniži prosječni rezultat postignut je na skali natjecanja i iznosio je 2,40 ($sd = 1,045$). Na skali majčina favoriziranja čestice se formulirane tako da sudionik prvo procjenjuje odnos majke prema sudioniku (npr. „Koliko prema tvom mišljenju tvoja majka podržava tebe?“), a potom procjenjuje odnos majke prema sestri (npr. „Koliko prema tvom mišljenju tvoja majka podržava sestru?“). Cilj je utvrditi apsolutnu razliku procjena koje je sudionik dao za sebe i sestru (tako dobijemo informaciju o favoriziranju, bez obzira na smjer). Rezultati na ovom indeksu ili mjeri razlike mogu varirati između 0 i 4 pri čemu veći rezultat implicira veće favoriziranje. Dobiveni raspon rezultata na ovoj skali manji je od teoretskog. U skladu

s time jesu i parametri srednjih vrijednosti (npr. $M = 0,22$) koji ukazuje da djevojčice i dječaci percipiraju malo majčina favoriziranja u odnosu sa sestrom.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni statistici pojedinih skala Upitnika odnosa među braćom i sestrama

Skala	M	Median	sd	Raspon rezultata
Prisnost	2,86	3,00	1,277	1-5
Ljubav	4,52	4,75	0,700	1,25-5
Suradničko ponašanje	3,76	4,00	0,801	1-5
Sličnost	3,42	3,66	0,971	1-5
Druženje	3,55	3,66	0,858	1-5
Svađe	3,08	3,00	1,137	1-5
Antagonizam	2,66	2,50	1,078	1-5
Natjecanje	2,40	2,33	1,045	1-5
Dominacija sestre	2,51	2,33	1,097	1-5
Dominacija nad sestrom	2,65	2,33	1,162	1-5
Divljenje sestri	3,68	3,66	0,950	1-5
Divljenje sestre sudioniku	3,59	3,66	0,888	1-5
Skrb za sestru	3,94	4,00	0,762	1,67-5
Skrb sestre	3,61	3,78	1,072	1-5
Majčino favoriziranje	0,22	0	0,418	0-2,33

POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Ukupno je istraživanjem obuhvaćeno preko 50 razrednih odjeljenja iz osnovnih škola iz Zadra, Splita i Šibenika uz prethodno odobrenje ravnatelja svake škole. S obzirom na to da su u istraživanju mogli sudjelovati samo oni učenici koji imaju stariju ili mlađu sestru, psiholog je u dogovoru s predmetnim nastavnicima proveo pismenu anketu s ciljem dobivanja informacija o broju i dobi braće i sestara učenika iz pojedinih razrednih odjeljenja. Konkretnije, učenici su u anketi odgovarali na pitanja „*Koliko imaš sestara?*“, „*Koliko godina imaju tvoje sestre?*“. Na osnovu dobivenih informacija glavni istraživač je pripremio upitnike te dogovorio primjenu istih samo za one učenike koji su udovoljavali kriterijima za odabir uzorka odnosno za djecu koja su dobila pismeni pristanak roditelja i koja su dobrovoljno sama pristala na istraživanje. Konkretno, u istraživanje su uključeni učenici i učenice sedmih i osmih razreda koji su imali do 5 godina stariju sestru te učenici i učenice koji su imali do 6 godina mlađu sestru. Pritom se vodilo računa da bude podjednak broj dječaka i djevojčica te podjednak broj učenika koji će procjenjivati odnos sa starijom, odnosno mlađom sestrom. Primjena upitnika se odvijala uglavnom na satovima razredne nastave i trajalo je jedan školski sat.

REZULTATI

KORELACIJSKE ANALIZE

U Tablici 2. prikazane su korelacije između pojedinih skala Upitnika odnosa među braćom i sestrama. Kao što se može vidjeti, skale koje opisuju pozitivne aspekte odnosa (npr. prisnost, ljubav, sličnost, divljenje), nalaze u međusobno visokim pozitivnim korelacijama. Slično tome, skale koje opisuju negativne aspekte odnosa (npr. dominacija, natjecanje, svađe, antagonizam), međusobno pozitivno koreliraju. Skale koje opisuju negativne aspekte odnosa, negativno su povezane sa skalama koje opisuju pozitivne aspekte odnosa. Povezanost između skala koje opisuju pozitivne i negativne aspekte variraju, međutim, u rasponu od praktično nulte do umjereno visoke negativne korelacije. Majčino favoriziranje uglavnom negativno korelira sa skalama koje opisuju pozitivne aspekte odnosa, dok su korelacije ove mjere favoriziranja sa skalama koje opisuju negativne aspekte odnosa, uglavnom pozitivne.

Tablica 2. Prikaz korelacija između pojedinih skala Upitnika odnosa među braćom i sestrama

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1.	1													
2.	,44**	1												
3.	,58**	,66**	1											
4.	,58**	,53**	,60**	1										
5.	,57**	,55**	,64**	,62**	1									
6.	,43**	,59**	,59**	,56**	,47**	1								
7.	,30**	,40**	,48**	,39**	,37**	,54**	1							
8.	,33**	,48**	,52**	,38**	,45**	,40**	,46**	1						
9.	,55**	,47**	,47**	,51**	,47**	,52**	,32**	,32**	1					
10.	-,04	-,22**	-,19**	,02	-,07	-,08	,01	-,14**	-,62	1				
11.	-,24**	-,33**	-,42**	,22**	-,26**	-,31**	-,17**	-,32**	-,26**	,43**	1			
12.	-,30**	-,33**	-,42**	,23**	-,23**	-,29**	-,17**	-,25**	-,27**	,38**	,69**	1		
13.	-,18**	-,24**	,27**	-,13**	-,17**	-,18**	,07	-,12**	-,25**	,40**	,58**	,45**	1	
14.	,09	-,02	-,03	,11**	,01	,10	-,04	-,12**	-,12**	,32**	,42**	,35**	,38**	1
15.	-,14**	-,15**	-,20**	-,11**	-,23**	,16**	-,03	-,04	-,23**	,07	,17**	,15**	,19**	,12**

Legenda:

1 - Prisnost	9 - Skrb sestre prema sudioniku
2 - Ljubav	10 - Natjecanje
3 - Suradnja	11 - Svađe
4 - Sličnost	12 - Antagonizam
5 - Druženje	13 - Dominacija nad sestrom
6 - Divljenje sestri	14 - Dominacija sestre
7 - Divljenje sestre sudioniku	15 - Majčino favoriziranje
8 - Skrb za sestru	

EFEKTI DOBNOG I RODNOG SASTAVA DIJADE NA PROCJENE RAZLIČITIH ASPEKATA
ODNOSA SA SESTROM

Da bi se ispitali efekti rodnog i dobno­g sastava dijade na rezultate na pojedinim skalama Upitnika odnosa među braćom i sestrama, provedene su dvosmjerne analize varijance u kojima su nezavisni faktori bili: rod sudionika, i smjer dobne razlike između sudionika istraživanja i sestre. Dobiveni F-omjeri prikazani su u Tablica 3. zasebno za svaku od skala.

Tablica 3. Efekti dobno­g i rodnog sastava dijade na procjene različityh aspekata odnosa sa sestrom; rezultati dvosmjernih analiza varijance (F-omjeri i parcijalna eta)

	Rod Sudionika (1)		Smjer dobne razlike (2)		1 X 2	
	F omjer	η^2	F omjer	η^2	F omjer	η^2
Prisnost	17,83**	,05	18,94**	,05	1,829	,05
Ljubav	12,79**	,04	5,02*	,02	2,768	,09
Suradničko ponašanje	6,08*	,01	9,72**	,02	,123	,00
Sličnost	11,38**	,03	5,35*	,02	,67	,00
Druženje	22,68**	,06	,26	,00	,04	,00
Svađe	2,50	,00	3,61*	,01	,30	,07
Antagonizam	,37	,00	5,25*	,01	,00	,00
Natjecanje	2,48	,00	4,41*	,01	,12	,00
Dominacija sestre	2,45	,00	15,91**	,04	,32	,00
Dominacija nad sestrom	,94	,00	21,73**	,05	2,64	,00
Divljenje sestri	2,21	,00	9,59**	,05	,44	,00
Divljenje sestre sudioniku	5,24*	,01	1,87	,00	,06	,00
Skrb za sestru	14,55**	,04	8,04**	,02	,08	,00
Skrb sestre	8,40**	,02	88,37**	,20	1,00	,00
Majčino favoriziranje	2,62	,00	,80	,00	,49	,00

*p < ,05; **p < ,01

Tablica 4. Prosječne vrijednosti rezultata na pojedinim skalama Upitnika odnosa među braćom i sestrama s obzirom na rodni i dobni sastav dijade

	Prosječne vrijednosti (M)			
	Djevojčice	Dječaci	Starija sestra	Mlađa sestra
Prisnost	3,1	2,6	3,1	2,6
Ljubav	4,6	4,4	4,6	4,4
Suradničko ponašanje	3,9	3,6	3,9	3,6
Sličnost	3,5	3,2	3,5	3,3
Druženje	3,7	3,3	3,6	3,5
Svađe	3,0	3,1	3,0	3,2
Antagonizam	2,7	2,6	2,5	2,8
Natjecanje	2,3	2,5	2,3	2,5
Dominacija sestre	2,6	2,4	2,7	2,3
Dominacija nad sestrom	2,7	2,6	2,4	2,9
Divljenje sestri	3,7	3,6	3,8	3,5
Divljenje sestre sudioniku	3,7	3,5	3,5	3,6
Skrb za sestru	4,1	3,8	3,8	4,1
Skrb sestre	3,7	3,5	4,1	3,1
Majčino favoriziranje	0,3	0,2	0,2	0,2

Kada je riječ o pozitivnim aspektima odnosa među braćom i sestrama, glavni efekt *roda sudionika* pokazao se značajnim na skalama prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, druženja, skrbi za sestru, skrbi sestre, divljenja od strane sestre. U usporedbi s adolescentima, adolescentice percipiraju značajno više prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, druženja, divljenja od strane sestre, skrbi za sestru i skrbi od strane sestre. Nisu utvrđene značajne razlike između adolescenata i adolescentica na mjerama negativnih aspekata odnosa među braćom i sestrama.

Faktor *dobne razlike* pokazao se značajnim gotovo na svim mjerama kvalitete odnosa među braćom i sestrama. Adolescenti, koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom, percipiraju značajno više prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, divljenja sestri,

skrbi za sestru i skrbi od strane sestre u usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom. Adolescenti, koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom, izvješćuju da značajno više brinu o sestri nego li adolescenti koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom.

Kada je riječ o negativnim aspektima odnosa, adolescenti, koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom, percipiraju značajno više dominacije nad njom, svađanja, antagonizma i natjecanja u usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom. U usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom, adolescenti koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom, percipiraju značajno više dominacije u tom odnosu od strane sestre.

RASPRAVA

U kontekstu odnosa među braćom i sestrama, najčešće su ispitivani negativni aspekti odnosa definirani kroz dimenzije „konflikti i rivalstvo“ te njihovi antecedenti i korelati (npr. Boll, Ferring i Heide Filipp, 2005, Brody, Stoneman i McCoy, 1992). Istraživanja pozitivnih aspekata odnosa bila su zapostavljena u velikoj mjeri što je iznenađujuće s obzirom na važnost njihove uloge u psihološkoj prilagodbi pojedinca. U novije vrijeme, utvrđeno je da pored konflikata i rivalstva za roditeljskom pažnjom, djeca doživljavaju paralelno i mnoge druge, pozitivne i negativne emocije koje su povezane s individualnim i obiteljskim antecedentama. Upravo zbog toga, u ovom istraživanju nastojalo se ispitati čak devet pozitivnih aspekata odnosa (prisnost, ljubav, druženje, suradničko ponašanje, divljenje sestri, divljenje sestre sudioniku i sličnost, skrb za sestru i skrb sestre prema sudioniku), i šest negativnih aspekata (svađe, antagonizam, natjecanje, dominacija sestre, dominacija sudionika u odnosu na sestru, majčino favoriziranje) koje adolescenti i adolescentice doživljavaju u odnosu sa svojom sestrom. Primijenjena je multidimenzionalna mjera kvalitete odnosa među braćom i sestrama u kasnom djetinjstvu i adolescenciji odnosno „Upitnik o odnosima između braće i sestara“ (SRQ, Furman i Burhmester, 1985; adaptirana verzija Jurkin, 2014) koji mjeri 15 gore navedenih aspekata odnosa među braćom i sestrama. Ako se uzmu u obzir prosječni rezultati na mjerama pojedinih aspekata kvalitete odnosa među braćom i sestrama, može se zamijetiti tendencija nešto viših rezultata na mjerama pozitivnih aspekata (u usporedbi s negativnim) odnosa, što može ići u prilog pretpostavci da se blizak i privržen odnos unatoč smanjenim interakcijama održava i u ranoj adolescenciji. U skladu s time su i rezultati nekih deskriptivnih analiza koje pokazuju da je čak oko 50% adolescenata i adolescentica imalo najviši prosječni rezultat na skali ljubavi. Dobiveni rezultati indiciraju da adolescenti i adolescentice vole svoju sestru. Cicirelli (1991, 1995) je ovu bliskost u odnosu s bratom i sestrom pokušao objasniti u okvirima teorije privrženosti (Bowlby, 1969). Prema tom tumačenju, dijete u djetinjstvu stvara odnos sigurne privrženosti ne samo s majkom već i s braćom i sestrama. Ta se vezanost odražava i u adolescenciji te kasnije i u odrasloj dobi, a privrženo i zaštitničko ponašanje manifestira se kroz komunikaciju, posjećivanja, zajednička okupljanja i slavlja te pomoć koju braća i sestre pružaju jedni drugima. U skladu s time su i nalazi dobiveni u studiji koju su proveli Lempers i Clark-Lempers (1992) i Seginer (1998); braća i sestre u adolescentskoj dobi smatraju se pouzdanim osloncima te važnim izvorima emocionalne potpore. Procjene prihvaćanja i emocionalne potpore koju dobijemo od braće i sestara bile su veće od dobitaka u drugim bliskim odnosima (odnosu s roditeljima i prijateljima).

Zbog sve veće egalitarnosti u odnosu i čestih interakcija povećava se osjećaj da nas braća i sestre bolje razumiju i prihvaćaju od drugih. Nadalje, u borbi za sve veću autonomiju i prekid ovisnosti od roditelja, braća i sestre često u ovoj dobi pomažu jedni drugima kako bi se oslobodili pritiska roditelja. U prilog tome idu i rezultati dobiveni na mjerama suradničkog ponašanja kao i skrbi u odnosu sa sestrom. Nadalje, rezultati ovog istraživanja potkrepljuju pretpostavke da se u ranoj adolescenciji unatoč privrženom odnosu smanjuju interakcije sa sestrom; tako je oko 26% sudionika imalo najniži prosječni rezultat (1) na skali prisnosti odnosno oko 40% adolescenata je izjavilo da se gotovo nikad ili rijetko povjeravaju svojoj sestri. Na skali druženja, većina adolescenata grupirala se oko prosječne vrijednosti 3 (njih 40%), što zapravo znači da ni druženje sa sestrom nije toliko zastupljeno u ovom periodu razvoja. Zanimljivo, kada je riječ o pozitivnim aspektima odnosa među braćom i sestrama u periodu adolescencije, najniži rezultat postignuti je na mjeri prisnosti. Nešto niži prosječni rezultat na skali prisnosti može se objasniti samim sadržajem čestica. Naime, skala prisnosti sadržava čestice koje se odnose na povjeravanje sestri, a rezultati istraživanja u ovom području pokazuju da se djeca ove dobi sve više povjeravaju prijateljima (Updegraff i sur., 2002). Kada je riječ o negativnim aspektima odnosa, općenito, adolescenti postižu najviši rezultat na mjeri svađa, a najmanji na mjeri natjecanja u odnosu sa sestrom.

Deskriptivni rezultati na pojedinim mjerama pozitivnih i negativnih aspekata odnosa, kao i interkorelacije između njih, podržavaju zaključak da pozitivni i negativni aspekti odnosa nisu opoziti na istom kontinuumu, te se neovisno o stupnju prisnosti i topline, brata i sestru može doživljavati kao rivala ili osobu s kojom se ne slažemo (Furman i Buhrmester, 1985, Richmond, Stocker i Rienks, 2005). Nadalje, iako se dimenzija statusa i moći nije pokazala značajnom karakteristikom ovog odnosa u adolescenciji, zanimljiva je dobivena pozitivna korelacija između dvije mjere dominacije (ili statusa i moći) u odnosu sa sestrom. Adolescenti koji percipiraju više dominacije u odnosu prema sestri, ujedno procjenjuju i veću dominaciju sestre u tom odnosu što može biti indikator ipak prisutne asimetrije i „borbe za moći“ u ovom odnosu u periodu rane adolescencije.

RODNI SASTAV DIJADE

Kada je riječ o rodnom sastavu dijade i percepciji pozitivnih aspekata odnosa među braćom i sestrama glavni efekt roda sudionika pokazao se značajnim na skalama prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, druženja, divljenja od strane sestre, skrbi za sestru i skrbi od strane sestre. U usporedbi s adolescentima, adolescentice percipiraju značajno više prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, druženja, divljenja od strane sestre, skrbi za sestru i skrbi od strane sestre u odnosu sa sestrom. Ovi rezultati samo su još jedan dokaz pretpostavci o većoj kvaliteti odnosa među sestrama u usporedbi s drugim tipovima dijade (konkretnije u ovom istraživanju mješovitim dijadama) (npr. Kim i sur., 2006, Scharf i sur., 2007). Nisu utvrđene značajne razlike između adolescenata i adolescentica na mjerama negativnih aspekata odnosa među braćom i sestrama što sugerira da se adolescenti i adolescentice podjednako svađaju sa svojom sestrom u periodu rane adolescencije.

Naši rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja koje su proveli Furman i Buhrmester (1985). U spomenutom istraživanju više prisnosti, druženja suradnje i sličnosti percipirano je kod istorodnih dijada (u usporedbi s mješovitim) gdje je razlika u godinama između njih bila manja od 4 godine. Autori ove nalaze objašnjavaju činjenicom

da zbog manje razlike u godinama ovaj odnos nalikuje odnosu jednakih te da se brata i sestru najčešće doživljava kao prijatelja. Nadalje slično kao i u našem istraživanju, više prisnosti percipiraju adolescenti koji su procjenjivali odnos sa starijom braćom i sestrama u usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos s mlađom braćom i sestrama.

U istraživanju, koje su proveli Cole i Kerns (2001), dobiveni su nešto drugačiji rezultati s obzirom na rodni sastav dijade. Najniže razine brige, prisnosti i rješavanja sukoba utvrđene su među braćom (u usporedbi s odnosom među sestrama i mješovitim dijadama). Nadalje, u odnosu među braćom utvrđene su najviše razine druženja, ali samo za neke aktivnosti (poput sportskih aktivnosti i igranja elektronskih igrica). U drugim istraživanjima odnosi među braćom kategorizirani su zajedno sa sestrama u istorodne dijade, no izgleda da odnos sa sestrom doista mijenja percepciju pojedinih (prvenstveno pozitivnih) aspekata odnosa, stoga autori preporučuju da se odnosi među braćom i sestrama promatraju zasebno (a ne kao do sada u jednoj kategoriji istorodnih dijada). Ove razlike pripisuju se većoj empatičnosti, emocionalnosti i kooperativnosti adolescentica što onda utječe i na odnos među braćom i sestrama.

DOBNİ SASTAV DIJADE

Faktor dobne razlike pokazao se značajnim gotovo na svim mjerama kvalitete odnosa među braćom i sestrama. Adolescenti, koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom percipiraju značajno više prisnosti, ljubavi, suradnje, sličnosti, divljenja sestri i skrbi od strane sestre u usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom. Adolescenti koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom izvješćuju da značajno više brinu o sestri nego li adolescenti koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom. Rezultati dobiveni na mjerama pojedinih aspekata percipirane kvalitete odnosa (konkretnije, skrbi i suradnje u odnosu sa starijom sestrom) u skladu su s rezultatima nekih novijih istraživanja o odnosima adolescenata sa starijom braćom i sestrama te potkrepljuju uglavnom postavke teorije učenja (Bandura, 1977). Tako starija sestra služi obično kao model za učenje budućih uloga te kao surogat roditelja ili kao njegovatelj (Lacković Grgin, 2006). Nadalje, adolescent koji ima starijeg brata ili sestru ima priliku učiti o nezavisnosti od roditelja, dok adolescentice od svoje starije sestre uče uloge odrasle djevojke. Takav odnos promovira uzajamno razumijevanje i povjeravanje te potiče mogućnosti razmjene životnog iskustva što onda vodi većoj percepciji prisnosti, sličnosti te ljubavi u odnosu sa svojom starijom sestrom. Kada je riječ o negativnim aspektima odnosa, adolescenti, koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom percipiraju značajno više dominacije nad njom, svađanja, antagonizma i natjecanja u usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom. U usporedbi s adolescentima koji su procjenjivali odnos s mlađom sestrom, adolescenti koji su procjenjivali odnos sa starijom sestrom percipiraju značajno više dominacije u tom odnosu od strane sestre. Ovi nalazi u skladu su s nalazima nekih prethodnih istraživanja o utjecaju faktora dobne razlike na percepciju kvalitete odnosa među braćom i sestrama (npr. Furman i Buhrmester, 1985, 1992) te indiciraju da je veća vjerojatnost da će se adolescent sukobljavati (npr. oko odjeće, ometanja privatnosti) s mlađom braćom i sestrama i to prvenstveno ako je dobna razlika između njih premala. Ukoliko je adolescent stariji šest ili više godina od brata ili sestre, vjerojatnije je da će rasti i razvijati se kao jedinac (Lacković Grgin, 2006). Nadalje, izgledi sukobljavanja veći su na početku adolescencije nego li kasnije, kada adolescentu postaju važniji drugi

odnosi. Buhrmester i Furman (1990) su utvrdili da u periodu adolescencije odnos postaje manje intenzivan, odnosno učenici viših razreda u usporedbi s učenicima nižih razreda, percipiraju manje druženja i konflikata u odnosu s bratom i sestrom. Autori smatraju da je ovaj trend zapravo rezultat smanjenih interakcija između braće i sestara što utječe jednako i na percepciju konflikata i topline u odnosu sa sestrom. Rezultati su potvrdili pretpostavke o tome da je adolescencija doista tranzicijski period za braću i sestre. Starija braća i sestre manje se druže s mlađima te percipiraju sve manje bliskosti u tom odnosu za razliku od mlađih (Buhrmester i Furman, 1990). Mlađi članovi dijade percipiraju više divljenja i prisnosti u odnosu prema starijoj braći i sestrama u usporedbi s ispitanicima koji imaju mlađu braću i sestre. Ovi rezultati također potvrđuju pretpostavke o tome da se starija djeca u ovom periodu sve više distanciraju od obitelji, dok se mlađi sve više identificiraju sa starijom braćom i sestrama kako bi se na neki način što više približili svijetu odraslih (Buhrmester i Furman, 1990).

ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje bavi se nedovoljno istraženim aspektom obiteljskih interakcija – odnosima među braćom i sestrama. Iako su braća i sestre važan podsustav obiteljskog sustava i jedan od najtrajnijih odnosa u životu pojedinca, do prije nekoliko desetljeća njihova je uloga bila zanemarena kako u teorijskim razmatranjima obiteljskih odnosa tako, još više, i u empirijskim istraživanjima. O prirodi odnosa među braćom i sestrama, determinantama kvalitete tog odnosa te važnosti braće i sestara za razvoj i psihološku dobrobit pojedinca, kod nas se i dalje malo zna. Stoga je cilj ovog istraživanja bio pružiti doprinos konceptualizaciji kvalitete odnosa među braćom i sestrama u kulturnom kontekstu u kojem ovi odnosi još nisu ispitivani. Ovo istraživanje s velikim brojem analiziranih pozitivnih i negativnih aspekata odnosa među braćom i sestrama, predstavlja znanstveni doprinos boljem razumijevanju prirode odnosa među braćom i sestrama u adolescenciji.

Na kraju, nužno je spomenuti i neka ograničenja ovog istraživanja. Prvo, bitno je reći da je ovo istraživanje provedeno na prigodnom uzorku učenika i kao takvo zasigurno u određenoj mjeri ograničava mogućnost generalizacije dobivenih rezultata. Sljedeći metodološki nedostatak tiče se samog pristupa istraživanju odnosa među braćom i sestrama. U ovom istraživanju fokusirali smo se na pojedinca i njegovu percepciju odnosa sa sestrom, a ne na dijadnu analizu ovog odnosa koja bi bila poželjna budući da su podatci koji se prikupljaju u istraživanjima bliskih veza pa i odnosa između braće i sestara zapravo dijadne prirode. Znatno problem samoprocjena jest i pojava metodološke varijance koja može imati značajan utjecaj na opažene korelacije među mjerama različitih konstrukata. Nadalje, radi potrebe za kontrolom niza relevantnih varijabli, istraživanje je ograničeno na razmatranje odnosa sa sestrom, a od obiteljskih procesa na roditeljsko ponašanje majke, što onemogućuje generalizaciju spoznaja na odnose s braćom i roditeljsko ponašanje oca. Budući da se danas očinstvo shvaća kao neovisan i različit oblik roditeljstva od majčinstva, bilo bi korisno uključiti u istraživanje i procjene oba roditelja te koristiti i druge metode za vrijeme prikupljanja podataka (posebno intervjue s djecom, majkom i ocem). Pritom bi bilo posebno interesantno proučavati i opažati interakcije i međusobni utjecaj braće i sestara (i roditelja) kroz duže vremensko razdoblje (dakle, longitudinalno). Na taj način mogli bi se bolje razumjeti složeni procesi unutar obitelji koji pridonose uspješnijoj prilagodbi djece i kvaliteti odnosa među braćom i sestrama.

LITERATURA

- Bank, S. P., Kahn, M. D. (1997) *The sibling bond*, New York, BasicBooks.
- Boll, T., Ferring, D., Heide Filipp, S. (2005) Effects of parental differential treatment on relationship quality with siblings and parents: justice evaluations as mediators, *Social Justice Research*, str. 155-181.
- Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*, New York, General Learning Press.
- Bowlby, J. (1969) *Attachment and loss*, Vol. 1: Attachment, New York, Basic Books.
- Brody, G. H. (2004) Siblings' direct and indirect contribution to child development, *Current Directions in Psychological Science*, 13 (3), str. 124-126.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., McCoy, J. K. (1992) Associations of maternal and paternal direct and differential behavior with sibling relationships: contemporaneous and longitudinal analyses, *Child Development*, 63, str. 82-92.
- Buhrmester, D. (1992) The developmental courses of sibling and peer relationships. U: U. F. Boer i J. Dunn (ur.), *Children's sibling relationship: Developmental and Clinical Issues*, str. 19-40.
- Buhrmester, D., Furman, W. (1990) Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence, *Child Development*, str. 1387-1398.
- Cicirelli, V. G. (1991) *Sibling relationships across the life span*, New York, Plenum Press.
- Cicirelli, V. G. (1995) Sibling relations in adulthood, *Marriage and Family Review*, 16, str. 291-310.
- Cole, A., Kerns, K. A. (2001) Perceptions of sibling qualities and activities in early adolescents, *Journal of Early Adolescence*, 21, str. 204-226.
- Dunn, J. (1983) Sibling relationship in early childhood, *Child Development*, 54, str. 787-811.
- Dunn, J., Stocker, C., Plomin, R. (1990) Assessing the relationship between young siblings: a research note, *Journal of Child Psychology Psychiatry*, 31 (6), str. 983-991.
- Freijo, E. B. A., Oliva, A., Olabarrieta, F., Martina, J. L. Maznana, A., Richards, M. P. M. (2006) Quality of family context or sibling status? Influences on cognitive development, *Early Child Development and Care*, str. 1-12.
- Furman, W., Buhrmester, D. (1985) Children's perceptions of the qualities of sibling relationships, *Child Development*, 56, str. 448-461.
- Furman, W., Buhrmester, D. (1992) Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships, *Child Development*, 53, str. 103-115.
- Gold, D. T. (1989) Sibling relationships in old age: a typology, *International Journal of Aging and Human Development*, 28 (1), str. 37-51.
- Howe, N., Aquan-Assee, J., Bukowski, W. M. Rinaldi, M., Lehoux, P. M. (2000) Sibling self disclosure in early adolescence, *Merril Palmer Quarterly*, 46, str. 653-671.

Jurkin, M. (2014) *Uloga nekih obilježja obiteljskih procesa u objašnjenju kvalitete odnosa među braćom i sestrama* (Neobjavljena doktorska disertacija), Zagreb. Sveučilište u Zagrebu.

Kim, J. Y., McHale, S. M., Osgood, D. W., Crouter, A. C. (2006) Longitudinal course of family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence, *Child Development*, 77 (6), str. 1746-1761.

Lacković Grgin, K. (2006) *Psihologija adolescencije*, Jastrebarsko, Naklada Slap.

Lempers, J. D., Clark-Lempers, D. S. (1992) Young, middle and late adolescents' comparisons of the functional importance of five significant relationship, *Journal of Youth Adolescence*, 21, str. 53-96.

McHale S. M., Kim J., Whiteman S. D. (2006) Sibling relationships in childhood and adolescence. U: Noller P., Feeney J.A. (ur.), *Close relationships: Functions, Forms and Processes*, New York, str. 127-149.

McHale, S.M., Updegraff, K. A., Whiteman, S. D. (2012) Sibling Relationships and Influences in Childhood and Adolescence, *Journal of Marriage and Family*, 74 (5), str. 913-930.

Noller, P. (2005) Sibling relationship in adolescence: Learning and growing together. *Personal Relationships*, 12, str. 1-22.

Richmond, M. K., Stocker, C. M., Rienks, S. L. (2005) Longitudinal association between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment, *Journal of Family Psychology*, 19, str. 550-559.

Seginer, R. (1998) Adolescents' perceptions of relationships with older sibling in the context of other close relationships, *Journal of Research on Adolescence*, 8, str. 287-308.

Scharf, M., Shulman, S., Avigad Spitz, L. (2007) Sibling relationship in emerging adulthood and in adolescence, *Journal of Adolescent Research*, 20, str. 64-90.

Stocker, C. M. i McHale, S. M. (1992) The nature and family correlates of preadolescents' perceptions of their sibling relationships, *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, str. 179-195.

Updegraff, K., McHale, S., Crouter, A. (2002) Adolescents' sibling relationship and friendship experiences: Developmental patterns and relationship linkages, *Social Development*, 11, str. 182-204.

THE PERCEPTION OF THE SISTER RELATIONSHIP QUALITY AMONG YOUNG ADOLESCENTS

SUMMARY

Most people grow up in a family with at least one brother or a sister. The relationship between siblings can be marked with rivalry and conflict, but it can also be one of the closest and most intimate relationships that a person has in childhood, adolescence, and adulthood. Unlike parent-child relationships and children's peer relationships, there is far less empirical research related to the study of sibling relationships which is very surprising given that it is the longest relationship of an individual's life. With the exception of a research on a group of adults, in our country, as we know, there was no systematic study of this relationship in the early stages of development. Accordingly, the aim of the study was to assess the quality of relationships with older or younger sister, in early adolescence. Participants in this study were 352 adolescents (192 girls and 160 boys) ranging in age from 13 to 15. The mean age of the participants was 13.9 years. Adolescent assessed the relationship with the sister who is 1-5 years older or younger than them. One subgroup of respondents assessed the relationship with older sister ($N = 181$) and the other with a younger sister ($N = 171$). The data were collected by anonymous self-report questionnaire containing the measures of the children's perception of quality of sibling relationship. Results of the analysis of gender differences indicate that compared to boys, girls perceive significantly more intimacy, cooperation, friendship and similarities in relationship with their sister. There were no significant differences between boys and girls on measures of negative aspects of the sibling relationship. Age difference proved to be significant in almost all measures of the quality of sibling relationship. In accordance with the assumptions, adolescents and early adolescence have better relations with their older sister.

KEY WORDS: *sibling relationship, early adolescence*